

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАВОВОГО СТАНДАРТУ ЦИФРОВОЇ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ЯК КРОК НА ШЛЯХУ ЇЇ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ

Тетяна КОЛОМОЄЦЬ

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН
України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

В умовах сучасних трансформаційних державотворчих та правотворчих процесів, обумовлених реаліями і викликами впровадження і вже тривалої дії правового режиму воєнного стану у зв'язку із зовнішньою збройною агресією проти України, та пріоритезацією євроінтеграційних векторів реалізації державної політики на найближчу перспективу, із виконанням «домашнього завдання» на шляху до членства України до ЄС, актуалізується одразу декілька блоків «важливих завдань», вирішення яких для забезпечення розвитку публічної служби вимагає концентрації зусиль різних експертних груп, серед яких і вчені-правники.

По-перше, урізноманітнення кадрового ресурсу, «опаленого війною» (як в аспекті «потенційного кадрового ресурсу», тобто можливих претендентів на посади публічної служби, так і в аспекті «реального кадрового ресурсу», тобто осіб, які вже набули правового статусу публічних службовців і реалізують його під час професійного служіння публічним інтересам на посадах публічної служби), із появою (істотним збільшенням) нових категорій осіб, які раніше були або ж взагалі не представлені, або ж їх представництво у кадровому ресурсі публічній службі було мінімальним. Мова йде, насамперед, про ветеранів і ветераном, учасників та учасниць бойових дій, інших осіб, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, осіб, які належать до маломобільних груп населення, зокрема осіб з інвалідністю та осіб старшого віку, внутрішньо переміщених осіб, нейровідмінних осіб тощо. Фактично мова йде про істотне урізноманітнення кадрового ресурсу публічної служби й «посилення прояву його особливостей», що вимагає, у свою чергу, додаткової уваги з боку держави щодо унормування засад його допуску до публічної служби, формування службової кар'єри, забезпечення доступності та інклюзивності публічної служби для нього, із усуненням будь-яких проявів дискримінації у широкому її розумінні. Кадровий аспект варто розглядати бінарно, як, із акцентом уваги на внутрішню його складову (безпосередньо кадровий ресурс публічної служби), так і на зовнішню

складову (всіх потенційних суб'єктів відносин публічної служби, тобто тих, хто долучається до відносин за участю публічних службовців), а отже необхідною є посилена увага до унормування засад доступності публічної відносини і для цього сегменту кадрового ресурсу у його широкому розумінні.

По-друге, забезпечення доступності публічної служби в аспекті усунення «будь-яких бар'єрів», із потребою імплементації європейських правових стандартів публічної служби, серед яких і «європейські стандарти безбар'єрності», «європейські стандарти доступності», що одночасно дозволяє вести мову про реальні кроки держави до європейської моделі публічної служби, вирішення «домашнього завдання» на шляху до членства України у ЄС.

Отже, проблематика об'єктивно зумовленого урізноманітнення людських ресурсів в цілому й потреба забезпечення їх збереження в умовах глобальних безпекових та інших загроз (як однієї із Цілей сталого розвитку суспільства), із впровадженням рівних можливостей (усуненням будь-яких бар'єрів) для їхнього доступу зокрема до публічної служби й реалізації відповідного права на публічну службу й формують передумови для виділення серед всього розмаїття актуальних питань розвитку публічної служби на шляху її європеїзації – питання формування безбар'єрності публічної служби (публічної служби як простору для збереження та розвитку людського ресурсу у всьому його сучасному урізноманітті) як європейського аналогу у вимірі нормотворення та правозастосування.

Як зазначає Наталія Алюшина, Голова НАДС, «... публічна служба має гарантувати права людини «тут і зараз» – у реаліях війни, трансформацій, відбудови та цифрових змін – і стати надійною опорою для суспільства, забезпечуючи довіру, захист та інклюзію ... на найближчу перспективу»¹. Релевантність європейському аналогу обраного Україною підходу щодо впровадження «безбар'єрної моделі публічної служби» відзначає й заступник постійного представника ПРООН в Україні Христофорос Політіс, підкресливши, що «... філософія безбар'єрного середовища для України стала ще більш актуальною з початком повномасштабної війни ... її впровадження дозволить створити рівні та справедливі можливості для всіх, незалежно від соціального статусу»². Практичне втілення здійснюється за алгоритмом «унормування загальної моделі безбар'єрності – підзаконна нормативно-правова спеціалізація для безпосередньої сфери

¹ Безбар'єрність на публічній службі: стислі рекомендації. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/UPRAVLINJA%20PERSONALOM/Analitika%20ta%20doslidgenja/Barriers-free-Manual-1.pdf>. Дата звернення: 24.03.2026

² Україна буде майбутнє без бар'єрів: як ПРООН сприяє створенню громад та міст, які зручні для всіх. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ukrayina-buduyemaybutnye-bez-baryeriv-yak-p-roon-spryuaye-stvorennnyu-hromad-ta-mist-yaki-zruchni-dlya-vsih>. Дата звернення: 24.03.2026

застосування», а саме: від «загальної унормованої моделі безбар'єрності» до «моделі безбар'єрності публічної служби». Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року закріплює визначення «безбар'єрності» як «... загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності»³, що й слугує підґрунтям для формування численних нормативних положень про безбар'єрність публічної служби (наприклад, наказ НАДС від 31 березня 2023 р. № 51-23 «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування безбар'єрності на робочому місці в державних органах», наказ НАДС від 04 квітня 2023 р. № 53-23 «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування безбар'єрності на робочому місці в органах місцевого самоврядування»). Основними напрямками формування безбар'єрності в цілому визначаються: фізичний, інформаційний, цифровий, суспільний та громадянський, освітній, економічний (Розділ II «Формування та реалізація політики у сфері безбар'єрності» Національної стратегії створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року). Ці ж напрямки беруться до уваги й при унормуванні засад безбар'єрності публічної служби, із спеціалізацією змісту відповідних положень стосовно сфери їх безпосереднього застосування, що й дозволяє «посилити акцент уваги» саме на особливостях усунення певних бар'єрів у публічній службі. Якщо у Національній стратегії формулювання візії цифрової безбар'єрності як «...усі суспільні групи мають доступ до швидкісного Інтернету, публічних послуг та публічної цифрової інформації» кореспондується із цілою низкою завдань, спрямованих на досягнення стратегічних цілей, серед яких і «усі бажаючі просто та доступно отримують цифрові знання і навички», тоді як у Методичних рекомендацій з питань формування безбар'єрності на робочому місці в державних органах закріплено вже дефініцію «цифрова безбар'єрність» як «...доступність вебсайту державного органу, інших інформаційно-комунікаційних систем, що в ньому використовуються, для державного службовця, необхідного програмного забезпечення для виконання державним службовцем його посадових обов'язків, в тому числі системи електронного документообігу, системи дистанційного навчання та інших електронних систем тощо» (п.7 Загальних положень), із деталізацією завдань держави стосовно «...надання можливості використання необхідного програмного забезпечення, доступу до Інтернету та технологій, що необхідні для виконання посадових обов'язків державними службовцями, ... дотримання стандартів стосовно доступності

³ Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження КМУ від 14 квітня 2021 р. № 366 (в редакції розпорядження КМУ від 25 березня 2025 р. № 294-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> Дата звернення: 24.03.2026

інформації ... при розробці документів, програм, проведенні опитувань, наданні онлайн-послуг, відображенні вебсторінок, а також інформаційних плакатів, відеороликів та інших інструментів комунікації» (Розділ III. Формування фізичної, цифрової та інформаційної безбар'єрності на робочому місці).

Як Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, так і нормативно-правові акти, які регламентують засади безбар'єрності публічної служби, розроблені із урахуванням актів ЄС (Директиви Ради ЄС 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 р. «Про встановлення загальних рамок для рівного ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності», Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000) 6 від 24 лютого 2000 р. «Про статус публічних службовців в Європі», Директиви ЄС 2016/ 2102 від 26 жовтня 2016 р. «Про доступність вебсайтів та мобільних застосунків органів державної влади», Директиви ЄС 2019/ 882 від 17 квітня 2019 р. «Про вимоги доступності продуктів і послуг, або європейський акт про доступність», Директиви ЄС 2018/ 1972 від 11 грудня 2018 р. «Про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій, який регулює комунікаційні мережі і послуги у рамках Єдиного цифрового ринку» тощо), а також досвіду зарубіжних країн стосовно унормування та практичного впровадження безбар'єрності в цілому та у сфері публічної служби зокрема, як стосовно безбар'єрності в цілому, так і усунення бар'єрів за окремими напрямками (наприклад, законодавства Данії про цифрову доступність, яке складається із Закону про вебдоступність та Закону про вимоги доступності для продуктів і послуг, повноваженнями щодо ефективного впровадження яких наділене Агентство цифрового урядування у підпорядкуванні Міністерства цифровізації та гендерної рівності; досвід Німеччини, яка не тільки імплементувала у законодавства обидві Директиви ЄС 2016/2102 та 2019/882, а й у багатьох німецьких землях впровадила власні правила цифрової доступності⁴).

Складовою безбар'єрності публічної служби, як вже зазначалося, є цифрова безбар'єрність, що є цілком логічним, з огляду на глобальну цифровізацію всього «простору існування суспільства в цілому та всіх його складових», а отже відповідний напрямок усунення бар'єрів варто розглядати в аспекті доступності як безпосередньо публічних службовців вже під час реалізації свого правового статусу, професійного служіння публічним інтересам, так і осіб, які вступають у відносини із публічними службовцями, із акцентом уваги на доступ до Internet, баз даних, реєстрів, програмних продуктів тощо. Це дійсно важливо як для кандидата на посаду публічної служби (подання електронної декларації

⁴ Законодавче регулювання цифрової безбар'єрності: найкращі європейські практики. Звіт за результатами дослідження. Київ, 2023. 30 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-11/undp_ukraine_-_digital_accessibility_legislation_european_best_practices.pdf

кандидата на сайті НАЗК, документів для участі у конкурсі на вакантну посаду, безпосереднього проходження всіх етапів конкурсної процедури доступу до публічної служби тощо), для осіб, яка вступають у відносини із публічними службовцями (отримання цифрових послуг тощо), для публічних службовців під час реалізації повноважень на посадах публічної служби (документообіг, використання баз даних, реєстрів, програмних продуктів, доступу до Internet, використання ШІ тощо). З огляду на це унормування засад цифрової безбар'єрності публічної служби є цілком логічним, своєчасним, а узгодженість їх змісту із актами ЄС – реальним кроком на шляху впровадження європейської моделі публічної служби в Україні. У цьому контексті зміст положень численних актів НАДС стосовно впровадження цифрової безбар'єрності публічної служби цілком узгоджується із положеннями Директиви ЄС 2016/ 2102 від 26 жовтня 2016 р. «Про доступність вебсайтів та мобільних застосунків органів державної влади», Директиви ЄС 2019/ 882 від 17 квітня 2019 р. «Про вимоги доступності продуктів і послуг, або європейський акт про доступність». При цьому не лише в аспекті унормування засад варто розглядати впровадження цифрової безбар'єрності публічної служби як крок до європеїзації останньої, але й в аспекті її організаційного супроводу, інституційної підтримки, освітнього аспекту. Наприклад, останній знаходить прояв у системному підході до визначення рівня цифрової обізнаності населення в цілому (людські ресурси в цілому, в т.ч. й стосовно кадрового ресурсу публічної служби), реалізації освітніх тематичних ініціатив для різних фокус-груп, системному підході до підвищення рівня професійних компетентностей у цифровій сфері публічних службовців як складової «безперервного навчання впродовж всього періоду професійного служіння особи публічним інтересам», із новаційним (новаторським) підходом до змісту та організаційного супроводу відповідних навчальних тематичних програм (Вищої школи публічного управління, регіональних центрів підвищення кваліфікації, тренінгових центрів, ЗВО тощо).

Впровадження відповідних стандартів у національне законодавство та практику правозастосування стосовно формування безбар'єрного простору публічної служби, в т.ч. й у частині цифрової безбар'єрності, в Україні, не є суто технічним процесом (лише «для демонстрації для європейської спільноти»), а передбачає комплексний вимір, із обов'язковим акцентом уваги на «особливі умови» функціонування нашої держави в сучасних умовах глобалізації підвищених загроз та ризиків, новаційність світового лідерства України у цифровізації, що й обумовлює впровадження європейської моделі «безбар'єрності публічної служби» із адаптацією її до національних потреб в умовах реального часу.